

Hij was pas drieëntwintig en dacht met die beperkte blik van de jeugd dat hij beroemd was. Voor de oorlog was hij, zoals hij eerlijkheidshalve aan zichzelf en aan zijn vrienden moest toegeven, alleen gedreven geweest door ambitie. “Natuurlijk ben ik een jaar redacteur van de *Granta*¹ geweest,” zei hij, “en ik deed het niet slecht, maar het had verder niet veel om het lijf.”

Nee, het betekende inderdaad niet veel, maar wij konden dat niet tegen hem zeggen. Hij wilde een belangrijk iemand worden en de *Granta* was daarvoor een springplank geweest. Al tijdens zijn tweede jaar in Cambridge was hij in de weer geweest met het leggen van contacten om zo snel mogelijk te kunnen doordringen tot het bastion van de Londense journalistiek. Maar toen brak de oorlog uit en hij kreeg een volstrekt eerzame en onzelfzuchtige opwelling van vaderlandsliefde; niet geheel onzelfzuchtig misschien, want hij zag zichzelf als een grote held en een redder in de nood die met het Victoria Cross gedecoreerd zou worden. Daarna zou hij in zijn geboortedorp worden ontvangen met een erehaag van vlaggen en banieren (de plaatselijke postbode, die nooit erg vriendelijk tegen hem deed, zou de welkomstspeech houden).

Hij was echter nog maar veertien dagen in Frankrijk toen hij het slachtoffer werd van een gasaanval en naar huis werd gestuurd vanwege zijn zwakke hart. Zijn hart bleef zwak waardoor vrouwen hem interessant vonden en hij tijd had om poëzie te schrijven. Hij kreeg een baantje van niks bij Buitenlandse Zaken en in de herfst van 1916 publiceerde hij *Discipline: sonnetten en gedichten*. Dit boek verscheen op een gunstig moment. Serieuze Britse idealisten waren op zoek naar bewijzen dat de mensheid zou opknappen van alle oorlogsstress. “Godzijdank hebben we onze jonge dichters,” zeiden ze. Het boekje kreeg uitstekende recensies in de krant. Vooral één gedicht ‘Hoe God tijdens het ontbijt het woord richtte tot Jones’, werd speciaal geprezen vanwege zijn zeggingskracht en bewonderenswaardige realisme. Een krant schreef dat de Britse ontbijttafel in dat gedicht “in de kleinste en meest onbeduidende details tot leven wordt gewekt, zoals nooit eerder is gebeurd, behalve misschien door Majoor Pendennis aan het begin van Pendennis².” In een andere krant stond: “Mr Bohun verdient het veel misbruikte woord ‘geniaal’.”

De jonge auteur droeg deze recensies bij zich en ik heb ze allemaal gezien. Maar er zat meer in hem. Bohun was de laatste vier jaar bezig

¹ Een nog steeds bestaand Brits literair tijdschrift.

² *The History of Pendennis: His Fortunes and Misfortunes, His Friends and His Greatest Enemy*, roman van William Makepeace Thackeray.

geweest met het bestuderen van de Russische cultuur. Hij was er oprecht in geïnteresseerd, las de romanschrijvers en leerde de taal. Zoals iedereen weet die het heeft geprobeerd, is dat geen sinecure, maar Henry Bohun was niet dom. Na Henry's terugkeer uit Frankrijk ging hij verder met zijn lessen en tegen de lente van 1916 kon hij het gemakkelijk lezen, aardig goed schrijven en verschrikkelijk slecht spreken. Hij wist daarna alles over Rusland en zijn cultuur en dat was gemakkelijk genoeg, want hij beheerste de taal zogenaamd en had daardoor een enorme voorsprong op zijn vrienden. "Ik verzeker je dat dit niet waar is," zei hij dan. "Je kunt geen oordeel geven over het werk van Tjechov als je hem niet in de originele versie hebt gelezen. Wacht tot je hem in het Russisch kunt lezen." "Nee, ik geloof niet dat het Russische karakter zo in elkaar steekt," beweerde hij. "Het is eigenaardig, maar je zou bijna zeggen dat ik een beetje Russisch bloed heb... ik kan me zo goed inleven."

Hij koos vooral boeken uit die de meer sentimentele kant van de Russische ziel benadrukten, omdat hij in wezen natuurlijk zelf enorm sentimenteel was. Hij zag Rusland als een schitterend, vurig en kleurrijk land en de Rus als een groot, warm en eenvoudig wezen dat zich gewillig onderwierp, dat geen moeite had met het opbiechten van zijn zondes en dat stond te trappelen om hem te laten zien hoe geweldig de Russische gastvrijheid wel niet is.

"Ik denk dat ik Rusland echt begrijp," sprak hij bescheiden. Hij zei het al tegen me toen hij nog maar twee dagen in Rusland was. Behalve dat hij succes had met zijn gedichten en in het algemeen in de belangstelling stond, werd op een dag zijn grootste jongensambitie vervuld: Buitenlandse Zaken besloot hem naar Petrograd te sturen zodat hij zijn steentje kon bijdragen aan de belangrijke zaak van de Britse propaganda.

III

Nu moet ik onwillekeurig denken aan die andere Engelsman, die twee jaar eerder dan Bohun in Rusland aankwam met zijn eigen koffer vol dromen en verwachtingen. John Trenchard, over wiens leven en dood ik ergens anders heb geprobeerd te vertellen³, was echter het tegenovergestelde van jonheer Bohun. Maar ondanks het feit dat

³ *The dark forest.*

ze zo verschillend waren, had het onverwachte van Rusland op beiden dezelfde aantrekkingskracht. John was verlegen, vol twijfel, nederig, dapper en fatsoenlijk. Bohun was ook dapper en fatsoenlijk, maar de rest ontbrak. Hij zou zo vreselijk betuttelend tegen Trenchard hebben gedaan als hij hem had gekend! En toch verschilden ze in wezen misschien niet eens zo erg. Ik denk dat dit tegen het einde van mijn verhaal duidelijk wordt.

De reis van Newcastle naar Bergen, van Bergen naar Tornio, van Tornio naar Petrograd is een vermoeiende onderneming. Het lange wachten bij de douane en al die ingewikkelde toestanden met schepen, treinen, rijtuigen en maaltijden; lange, saaie uren in bedompte treinstellen met smerige ruiten. Ik vermoed dat Bohun er ook last van had dat hij opeens ondergedompeld werd in een wereld die niet geïnteresseerd was in *Discipline* en die niet op de hoogte was van het bestaan van de *Granta*. Het was duidelijk dat niemand op het schip uit Newcastle ooit van *Discipline* had gehoord. Ze lazen de boeken van Mr. Oppenheim, Mr. Compton Mackenzie en Mr. O'Henry en ik stel me voor dat ze naar Bohun keken met een onverschillig superioriteitsgevoel. Bij Buitenlandse Zaken had hij gehoord dat Jerry Lawrence zijn reisgenoot zou zijn. Als hij al gehoopt had dat dit zijn reis aangenaam zou maken dan was één blik op Jerry's steenrode gezicht en robuuste postuur genoeg om hem uit de droom te helpen. Jerry was tweeëndertig maar zag er hij nog steeds uit als een student. Hij was een kennis van vroeger, uit Cambridge. Ik had hem ontmoet bij een eigenaardige, gezamenlijke vriend van ons, Dune, die zo geweldig veelbelovend was en later zo geheimzinnig verdween.

Jerry was tijdens zijn laatste twee studiejaar aanvoerder van het rugbyteam van de universiteit geweest en in het seizoen 1913-14 aanvoerder van de Engelse ploeg. Je kunt je niet voorstellen dat hij behalve rugby ook maar iets met Dune, de kunstenaar en dichter, gemeen zou kunnen hebben gehad. Maar de weinige keren dat ik ze samen zag, viel het me op dat rugby nauwelijks een rol speelde in hun gemeenschappelijke interesses. Toen vermoedde ik al dat Jerry Lawrence niet degene was die hij leek te zijn.

Ik zie Lawrence zo voor me, met zijn korte, stevige benen breeduit op het dek van de Jupiter, zijn brede rug onverschillig naar alles en iedereen toegekeerd en met zijn vlezig, zachtaardig gezicht gericht naar de zee, starend in het niets. Hij kon je het gevoel geven dat hij half zat te slapen en dan sprong hij plotseling op. Misschien wilde hij voorkomen dat hij echt in slaap zou vallen en dat hij van de stoel zou vallen. Hij had een stokoude pijp in zijn mond en hield zijn massieve, roze handen altijd op

zijn rug. Dit soort types appelleerden niet bepaald aan Bohuns gevoel voor esthetiek.

Het is of ik erbij was toen Henry hem aansprak, zich arrogant aan hem voorstelde en vervolgens vriendelijk aanbood om samen te gaan eten, en Jerry daarop loom en berustend glimlachte. Bohun moest hebben besloten dat “hij er met deze kerel het beste van moest maken.” De reis was lang en vermoeiend en alles was beter dan helemaal niemand om mee te praten. Maar Jerry was jammer genoeg vanaf het eerste ogenblik in een slechte bui. Hij wilde helemaal niet naar Rusland. Zijn vader, de oude Stephen Lawrence, was jarenlang directeur van de een of andere fabriek in Petrograd geweest en Jerry had de eerste vijftien jaar van zijn leven in Rusland doorgebracht. Toen ik Jerry in Cambridge ontmoette, wist ik hier niets van. Als ik het had geweten, zou ik veel meer van hem hebben begrepen en me minder hebben verbaasd. Hij had het nooit over Rusland. Hij dacht er waarschijnlijk niet eens aan. Hij las nooit een Russisch boek en hij leek in dat land niemand te kennen. De oude Lawrence ging met pensioen en verhuisde naar een lekker groot en lelijk herenhuis in Clapham waar hij zijn laatste jaren doorbracht.

Maar nadat Jerry twee jaar in Frankrijk had gediend en hiervoor het militaire erekruis had gekregen, en hij “net lekker in zijn vel ging zitten,” kregen de autoriteiten door dat hij Russisch sprak, en ze besloten hem over te plaatsen naar de Britse Militaire Missie in Petrograd. Hij was amper terug in Londen toen men hem hiervan op de hoogte stelde en hij was ziedend. Hij had helemaal geen zin om naar Rusland te gaan, hij was heel gelukkig waar hij zat, en hij was de Russische taal helemaal vergeten. Ik zag voor me hoe hij zwijgend door dat kantoor liep te ijsberen met het gezicht van een pruilend kind.

“Jij bent precies de man die we daar nodig hebben, Lawrence,” had iemand gezegd, “om ze in de gaten te houden.”

“In de gaten te houden!” Dat werkte op zijn lachspieren. Wanneer hij er later aan terugdacht, moest hij er weer om lachen. Hij maalde over een grap zoals koeien hun voedsel herkauwen. Maar toen hij Bohun aan boord van de Jupiter ontmoette, had hij geen goed humeur. Voor iemand die de beide mannen zou hebben gekend en hen tijdens deze reis had kunnen observeren, moet het een grappig gezicht zijn geweest. In het begin zal Bohun veel hebben gepraat en was Lawrence half aan het dutten. Bohun deed neerbuigend,

maar was toch aardig en toeschietelijk. Hij liet heel duidelijk merken dat hij zijn reisgenoot de saaiste, somberste mens op aarde vond. Hij vertelde Lawrence over Rusland. Hij legde het een en ander uit over haar moraal, psychologie, krijgskunst, sterke punten en zwakheden. De climax kwam toen hij beweerde: “Maar het is de mystiek van de Russische boer die de wereld zal redden. Het geloof in God...” “Wat een flauwekul!” viel Lawrence hem in de rede.

Bohun was verontwaardigd. “Nou, als jij het beter weet!”
“Ja, ik weet het beter. Ik heb er vijftien jaar gewoond. Je moet mijn ouwe heer eens vragen naar de mystiek van de Russische boer. Hij kan je er alles over vertellen.”

Bohun vond zijn ergernis terecht, zoals hij mij later vertelde: “Die kerel zat me gewoon uit te lachen. Hij had me wel eens kunnen vertellen dat hij er was geweest.”

Dat men hem uitlachte, was in die tijd het vreselijkste dat Bohun kon overkomen. Daarna stelde Bohun vragen aan Lawrence. Maar Lawrence weigerde om hem iets cadeau te doen.

“Ik weet het niet,” zei hij, “Ik ben het allemaal vergeten. En misschien wist ik er wel nooit iets over.”

Jammer genoeg voelde Henry Bohun zich in Haparanda door de Zweedse douanebeambte beledigd. De Zweed had genoeg van al die zelfvoldane heren met een Brits paspoort en hij was ervan overtuigd dat Bohun medicijnen in zijn bagage meesmokkelde. Bohun weigerde om zijn koffer open te maken omdat hij “een koerier was” en hij zou zich niet laten beledigen door een vuile buitenlander. De ‘vuile buitenlander’ kreeg desalniettemin zijn zin en Bohun maakte zich belachelijk. Jerry had in deze zaak niet genoeg ondersteuning gegeven... “Hij stond alleen maar te grijnzen,” vertelde Bohun me later verontwaardigd. “Hij heeft totaal geen vaderlandsliefde. Tenslotte moeten Engelsen het voor elkaar opnemen.”

Ook testte hij Jerry’s literaire kennis. Die leek Jerry niet te hebben. Hij hield van Fielding en een man met de naam Farnol en van Jack London. Poëzie las hij nooit. Maar het was wel weer vreemd dat hij geïnteresseerd was in Griekse drama’s. Hij had de werken van Euripides en Aeschylus uit de serie *Loeb Classical Library* gekocht, en hij vond ze “machtig mooi.” Hij had nog nooit een woord gelezen van een Russische schrijver.

“Nooit *Anna*? Nooit *Oorlog en Vrede*? Nooit Karamazov? Nooit Tjechov?”

“Nee,
nooit.”

Bohun gaf het op.

Vanaf pagina 291:

zijn handen op, zijn ogen sprongen bijna uit zijn hoofd. Hij stond te schudden van woede. Semjonov bleef rustig, stond vlakbij Markovitsj bewegingloos te glimlachen. Hij vroeg:

“Zo, wat ga je nu doen?”

Markovitsj bleef een ogenblik staan met zijn armen in de lucht en toen leek het of zijn lichaam inzakte. Hij liep weg, mompelde iets wat Bohun niet kon verstaan. Hij schuifelde met zijn hoofd naar beneden de kamer uit. Semjonov ging weer in zijn stoel zitten. Voor Bohun, een onschuldige jongeman die nog naïeve en goedhartige ideeën over het leven had, was de hele zaak “te afschuwelijk voor woorden”.

“Een keer heb ik een man een hond zien pijnigen,” vertelde hij. “Eigenlijk deed hij niet zoveel. Bond het dier aan een boom vast en stak erin met een zakmes. Ik ging naar huis en moest overgeven.

Nou, zo misselijk voelde ik me nu ook.”

Maar het ging niet om zijn ‘misselijkheid’. Het punt was dat alles in die kamer leek te te zijn doortrokken van een dreigend onheil. Bohun voelde zo’n haat jegens Semjonov dat hij meende nooit meer een woord met hem te kunnen wisselen, maar eigenlijk dacht hij niet aan Semjonov. Hij dacht voortdurend aan Markovitsj. We moeten niet vergeten dat hij zich lange tijd heeft beschouwd als de beschermer van Markovitsj en dat hij hem daardoor aardig was gaan vinden, wat anders misschien niet gebeurd zou zijn. Natuurlijk was hij niet op de hoogte van Markovitsj’s diepste problemen. Hij kon alleen maar raden naar zijn relatie met Vera en hij begreep ook niet waarom hij zo’n hartstochtelijk belang hechtte aan dat Russische idee. Maar hij kende Markovitsj goed genoeg om te weten dat hij kinderlijk, onnozel en naïef was, maar in wezen ook heel goedaardig. Bohun zei vaak ter verontschuldigende verdediging van Markovitsj: “Hij is echt een hele aardige vent.”

Omdat Semjonov zo’n formidabel iemand was, vond Bohun zijn wreedheid nog weerzinwekkender “alsof je iemand van half jouw lengte in elkaar slaat...” Hij besepte dat de dingen die in dat appartement gebeurden tot een climax moesten komen en hij kende de Russische hartstocht nu goed genoeg om te weten dat climaxen in dat land vaak geen alledaagse aangelegenheden zijn. Bohun vond dat er een kwaadaardige geur in het appartement hing. “Alles was ermee vergeven. Alles zag er hetzelfde uit en toch was niets hetzelfde.” Het idee dat er iets zou gebeuren overheerste zijn gedachten, maar hij wist niet wat hij kon doen. Met Vera praten? Met Nikolaj? Met Semjonov? Hij vond zichzelf hiervoor niet de juiste persoon.

Die nacht ging hij vroeg naar bed, rond tien uur. Hij kon niet slapen. Zijn deur was niet helemaal dicht. Eerst hoorde hij Vera, toen oom Ivan en als laatste Markovitsj naar bed gaan. Hij lag wakker met die overdreven gevoeligheid voor geluid die bij de nacht hoort. Hij hoorde het druppelen van de kraan in de badkamer, het piepen van een deur door de wind (het was weer gaan stormen) en andere ongewisse dingen als het geluid van talloze geagiteerd kloppende harten dat door de gordijnen van de nacht heen dringt.

Hij lag te denken aan wat hij zou doen als Markovitsj echt door het lint zou gaan. Markovitsj had een revolver. Hij had hem er een keer mee in zijn hand zien staan. En wat wilde Semjonov nou eigenlijk? Mijn uitleg had eerst zo bizar en onmogelijk geleken en Bohun had hem terzijde geschoven, maar nu, na het gesprek waar hij getuige van was geweest, leek dit helemaal niet meer onmogelijk, vooral niet midden in de nacht. Hij moest denken aan zijn aankomst in Petrograd, de eerste overnachting in de France met die lekkage en de trippelende ratten, zijn overweldigende kennismaking met de Kazan- kathedraal en alles wat daarna was gebeurd. Hij zag niet in dat hij intussen veel had bijgeleerd en ook niet wat Rusland bij hem had teweeggebracht, maar hij vond de situatie waar hij bij betrokken was al veel normaler dan hij vier maanden geleden zou hebben gedaan. Hij viel in slaap en werd plotseling gewekt door Markovitsj die door de gang schuifelde. Het moest hem wel zijn. Heel zachtjes klonken sloffende stappen langs Bohuns deur. Ze gingen de gang door naar de eetkamer. Hij ging rechtop in bed zitten. De andere geluiden van de nacht leken nog doordringender – het druppelen van de kraan, het huilen van de wind, en hij hoorde zelfs de zware ademhaling van de oude Sasja die met de benen buitenboord in een soort kast bij de keuken sliep.

Opeens waren er geen geluiden meer! Het huis was stil en dat was twee keer zo verontrustend. Het huis leek zijn adem in te houden. Bohun kon er niet meer tegen. Hij stond op, deed zijn kamerjas en slippers aan, en ging de gang op. Toen hij bij de eetkamerdeur kwam, zag hij dat Markovitsj in het midden van de kamer stond met een brandende kaars in zijn hand. Buiten de lichtkring van de brandende kaars was alles donker. Markovitsj stond in het schijnsel. Zijn haar zat zo in de war dat het net was of hij een pruik droeg, zijn gezicht was gelig. Hij had een oude doorgestikte paarsgroene kamerjas aan. Daaronder droeg hij een nachthemd waar zijn naakte benen als melkflessen onderuit staken. Hij bleef daar een hele tijd staan. De kaars beefde in zijn hand. Blijkbaar wist hij niet precies wat hij zou

gaan doen. Bohun dacht dat hij in zichzelf praatte, want zijn lippen bewogen. Toen deed hij zijn andere hand in de zak van zijn kamerjas en haalde een revolver tevoorschijn. Bohun zag het ding glimmen in het kaarslicht. Hij hield hem heel dicht bij zijn ogen alsof hij slechtziend was of eraan wilde ruiken. Toen, en Bohun vertelde dat Markovitsj dit heel onhandig deed, opende hij hem om te kijken of er kogels in zaten en deed hem weer dicht. Daarna slofte hij zachtjes naar de deur van Semjonovs kamer, de plek die eens zijn eigen heiligdom was geweest.

Bohun stond als aan de grond genageld. Ondanks dat hij het best goed had gedaan in Frankrijk, twijfelde hij aan zichzelf. Hij wist niet of hij wel kon handelen in crisissituaties, want hij kon zich tijdens dit voorval niet bewegen. Maar dat kwam omdat het een droom leek, zei hij.

“Ik zat in een droom, weet je, en die anderen zaten er ook in. Je kent die dromen wel. Je moet heel veel moeite doen om wakker te worden. Je worstelt en je zweet en je weet dat je doodgaat als er niet snel iets gebeurt – nou, zoiets was dit ook, behalve dan dat ik niet worstelde en zweette, maar ik stond daar als een standbeeld...”

Markovitsj was bijna bij Semjonovs deur (er zat zoals je weet een klein vierkant glazen raam in). Hij deed iets eigenaardigs. Hij bleef opeens staan. Net of iemand hem op de schouder had getikt. Hij wierp een blik om zich heen en daarna keek hij traag, bijna dwangmatig en met nerveus knipperende ogen op naar het portret van de oude heer met de borstelige wenkbrauwen. Bohun keek ook en zag – waarschijnlijk was het inbeelding door het flikkerende licht – dat de oude man niet naar hem, maar zijn spottende ogen op Markovitsj gericht hield. De twee staarden elkaar een ogenblik aan en toen deed Markovitsj de revolver zorgvuldig terug in zijn zak, pakte een stoel, klom erop en tilde het schilderij van de muur. Hij keek er een ogenblik naar, staarde in de gecraqueleerde, oneffen verf en hing het voorzichtig terug aan de spijker, maar met het gezicht naar de muur. Hij stond met zijn magere blote benen zo te wankelen op die stoel, dat hij er haast vanaf viel. Hij stapte daarna van de stoel en ging weer naar Semjonovs deur. Daar bleef hij staan, pakte de revolver, maakte hem nogmaals open en deed hem dicht. Toen legde hij zijn hand op de deurknop.

Op dat moment had Bohun, zoals je in dat soort dromen hebt, de neiging om “pas op, pas op!” te schreeuwen, hoewel God weet dat hij Semjonov helemaal niet wilde beschermen. Maar hij was er vreemd genoeg van overtuigd dat Semjonov aan de andere kant van de deur door het ruitje stond te kijken en hem opwachtte. Hij kon niet zeggen waarom hij daar

zo zeker van was. Hij kon alleen dat raampje zien, een vage donkere schaduw in het kaarslicht, maar hij was er echt van overtuigd. Hij kon Semjonov daar zelfs op zijn stevige benen in zijn nachthemd zien staan.

Markovitsj stond onbeweeglijk voor wat een eeuwigheid leek. Hij luisterde. Zou hij Semjonovs ademhaling kunnen horen? Maar ik weet helemaal niet of Semjonov daar stond, het was Bohuns veronderstelling.

Markovitsj boog zich een beetje voorover en begon langzaam aan de knop te draaien alsof hij stroef en moeilijk ging. Wat Bohun daarna zou hebben gedaan, weet ik niet. Misschien was hij in actie gekomen, had hij geschreeuwd, gegild, maar er kwam iets anders tussen. Hij hoorde gehaaste, zachte voetstappen achter zich. Hij verborg zich in het donker. Het was Vera in haar nachtopon, met loshangend haar. Ze kwam de kamer binnen en fluisterde zachtjes “Nikolaj!” Hij draaide zich direct om, leek niet te schrikken of verbaasd te zijn. Hij deed de revolver onmiddellijk terug in zijn zak, ging naar haar toe. Ze boog zich naar hem toe en kuste hem, deed een arm om zijn schouder en leidde hem weg.

Toen ze weg waren, ging ook Bohun naar bed. Het was heel stil en vredig in huis. Plotseling herinnerde hij zich het schilderij. Hij vond het geen fijn idee dat Sasja of oom Ivan het met het gezicht naar de muur zouden zien hangen. Hij aarzelde even, stak zijn kaars aan, stapte uit bed en liep de gang door. Daar zei hij over:

“Het grappige was dat ik in zo’n droomtoestand zat dat ik dacht dat het ding er zou hangen zoals altijd, met het gezicht naar de kamer. Maar het was geen droom. Het schilderij hing er met het gezicht naar de muur. Ik pakte een stoel, draaide het om en ging weer naar bed.”

XIII

Ik weet niet of het kwam door mijn gesprek met Semjonov, maar ik kreeg weer last van mijn oude vijand. Drie dagen later kreeg ik de ergste pijnaanvallen die ik ooit heb gehad. Vierentwintig uur lang kon ik het bijna niet harden van de pijn. Ik stopte mijn hoofd onder de dekens en bad dat ik dood zou gaan. Daarna kwam ik langzaam weer tot mezelf met een vaag gevoel van verlossing en op de derde dag kon ik mijn verslagen vijand alleen nog in de vage verte horen grommen.

Door die muur van pijn heen klopten en bonkten gedachten door mijn hoofd dat ik iets moest doen, maar pas op vrijdag of zaterdag kon ik weer helder denken. Mijn eerste gedachte werd me ingegeven door die ouwe

chagrijn van een dokter, want hij was oprecht van mening dat het krankzinnig was om met mijn aandoening in die kamers te blijven wonen. Hij zei dat ik er gewoon om vroeg en dat hij geen medelijden met me had. Ik antwoordde dat ik het volledig met hem eens was en dat ik al eerder had besloten te vertrekken, en iets anders op het oog had in een drukker deel van de stad. Hij bromde zijn instemming, verordonneerde dat ik minstens een week binnen moest blijven, en vertrok. Een week! Nee, ik moest eerder naar buiten. Ik had geen pijn meer en wilde ondanks mijn slapte absoluut naar de Markovitsjen. Ik was me tijdens de marteling van de laatste dagen steeds bewust geweest van het bestaan van Semjonov. Ik zag zijn haar, zijn baard, zijn mond, zijn vierkante compactheid en zijn vermoeide, doffe ogen voor me, en het was vreemd, maar ik kon de aanraking van zijn lippen op de mijne nog voelen. En ook raar was dat ik Semjonov niet haatte. Ik zag opeens in dat ik dat ook nooit had gedaan, daar was hij te onpersoonlijk voor. Ik had het gevoel dat hij werd gedreven door iets wat van buiten kwam. Nee, ik haatte hem niet, maar mijn God, wat was ik bang voor hem! Niet vanwege mezelf, maar vanwege de mensen voor wie ik, al klinkt dit misschien wat arrogant, moest zorgen.

Ik herinner me dat het die maandag 30 april was en er 's avonds een grote bijeenkomst van de geallieerden zou zijn in de beurs. Onze ambassadeur, Sir George Buchanan, de Belgische consul en anderen zouden spreken. Ik had Vera beloofd dat ik er met haar heen zou gaan. Dinsdag 1 mei zou er een grote demonstratie zijn van de arbeiders- en soldatencomités. Dit viel samen met de demonstraties die in heel Europa werden gehouden ter ere van de Dag van de Arbeid en de Russische datum was hieraan aangepast. Veel mensen dachten dat er op die dag relletjes zouden uitbreken, of dat de voorlopige regering geweld zou gebruiken, of dat er anti-buitenlandse demonstraties zouden zijn, enzovoorts. Anderen, idealistische Russen, geloofden dat alle soldaten in de hele wereld hun wapens zouden neerleggen en de universele vrede zouden uitroepen.

Volgens mij markeerde deze dag het einde van de eerste fase van de revolutie en het begin van de tweede. Dit betekende voor Rusland in elk geval dat de oorlog tussen de verschillende naties zou veranderen in een klassenstrijd en dat een opstand van de boeren